

kultúra kutatásának (*Nagy Emese*) és a magyarországi arisztokrácia rezidencia-kutatásának áttekintése mutatja be.

Az ikonográfiai és művészettörténeti fejezet magának Zsigmondnak néhány kevésbé ismert ábrázolását tárgyalja (*Marosi Ernő, Milada Studnickova-Cerna, Bert-Alan Kéry*), illetve a híres budai szoborlelet datálási kérdéseivel foglalkozik (*Lothar Schultes, Michael Viktor Schwarz*), míg *Wehli Tünde* a kor képtípusairól, *Katarína Bíathová* a Zólyom megyei Pónik falképeiről ad áttekintést.

Bak János frappáns zárszava méltán hangsúlyozza, hogy a császárt kedvezőtlen színben

ábrázoló századok után megérett az idő a Zsigmond-kor differenciált és árnyalt bemutatására. Kétségkívül, Zsigmond terveiből a legtöbb csak szándék maradt, de tervei koncepciózus voltát, eredetiségét nem lehet kétségbe vonni (törökellenes összefogás, Velence elleni gazdasági háború, gazdasági és katonai reformok stb.). Valóban szerencse, hogy a kompromisszumkereső, diplomataerényekben bővelkedő uralkodóra állami ünnepek helyett Közép-Európa kutatói emlékeztek – hasznos és sok esetben hézagpótló tanulmányokkal.

Szegzárdy-Csengery Klára

MARIA PFEFFER

FLUGSCHRIFTEN ZUM DREISSIGJÄHRIGEN KRIEG AUS DER HÄBERLIN – SAMMLUNG DER THURN – UND TAXISSCHEN HOFBIBLIOTHEK

**Regensburger Beiträge zur deutschen Sprach-
und Literaturwissenschaft, Reihe B, Bd. 53.**

(*Peter Lang, Frankfurt am Main–Berlin–New York–Paris–Wien,*
1993. 185 o.)

A címben jelzett gyűjtemény névadója Franz Domenikus Häberlin (1726–1787), aki a harmincéves háború röplapjait nyilván egy készülő munkája kedvéért gyűjtötte egybe. Hogy pontosan mennyit, nem tudni. Mindenesetre ma a róla elnevezett, s a regensburgi Thurn- und Taxis Könyvtár részére 1788-ban megvásárolt kollekció 1900 tételt tartalmaz. Ezek között jórészt két- és több lapos nyomtatványokat, kisebb brossurákat, könyveket találunk. Egylapos nyomtatványokból pontosan 26-ot tartanak számon, s jelen könyvében a Szerző ezeket elemzi és teszi közzé a katalógusrészben. E röpiratok valóban megérdemlik a részletesebb elemzést, akkor is, ha egyébként a mára tekintélyes szakirodalomból, vagy éppen a Häberlin gyűjtemény röpiratanyaga legutóbbi feldolgozásából ismertek.

A kötet a Häberlin-anyag részletes bemutatásán túl a röpiratkutatást és azoknak a kor tömegkommunikációs gyakorlatában elfoglalt helyét tárgyaló fejezetek vezetik be. A XV. század végi Sebastian Brant óta az egy-két lapos illusztrált nyomtatványokban rejlő propa-

gandahatás jól ismert volt. Ezek segítségével egy olyan réteg véleményét és felfogását kísérhették meg befolyásolni, akik az írástudatlanság közvért tartoztak, s tájékozódásuk szinte egyedül a nagy vásárokhöz kapcsolódóan kiadott nyomtatványokra, a „Meßrelation”-ra korlátozódott. Persze e röplapok igen differenciált módon készültek: külön a paraszti népeségnek, a városiaknak, magas nyelvi színvonalon a tanultaknak, s a nyelvet – latin, német, cseh stb. – az igények szerint választották meg. E műfajjal a már megtörtént eseményeket adták hírül s értelmezték a kortársak számára, az események után leginkább 2–6 héttel.

Az itt bemutatott röplapok a cseh háború 1618–1621 közötti eseményeit, a jezsuiták elleni propagandát, Tilly hadvezéri működését (1631–32), Gustav Adolf halálát (1632) kommentálják. Eközben külön is tájékozódhatunk a röplapok latin nyelvi stílusáról, a hatásosság kedvéért alkalmazott emblémákról, szimbólumokról, allegóriákról. A katalógusba felvett tételek között közvetlen magyar vonatkozású a jezsuiták Magyarországról való kiűzését magya-

rázó (Nr. 3.). A röplap egyúttal Bethlen Gábor 1619. évi pozsonyi bevonulására is reagál, ehhez kapcsolva a szexuális kilengéseket maguknak megengedő jezsuiták ábrázolását, majd az ennek megbosszulásaként rajtuk végrehajtott kasztrációt. Ez utóbbi átvitt értelemben a jezsuiták hatalomvesztését is jól érzékelte. Egy másik lapon (Nr. 10.) Bethlen Gábornak csak az allegóriája jelenik meg, egy véreb, a törökkel fenntartott kapcsolataira utalva török

turbánnal, természetesen egy katolikus-párti röplapon. Végül egy másik lap (Nr. 6.) Pozsony Bucquoy általi 1621. május 7-i elfoglalásával foglalkozik.

A kötetben található részletes bibliográfia jó bevezetést kínál a korabeli röplapok iránt érdeklődők számára, míg a katalógusrészben a tárgyalt lapok fényképei találhatóak meg.

Veszprény László

MECHTHILD MÜLLER

„IN HOC VINCE”

Schlachtendarstellungen an süddeutschen Kirchendecken im 18. Jahrhundert

Funktion und Geschichtsinterpretation

Europäische Hochschulschriften, Reihe XXVIII. Bd. 115.

(Peter Lang, Frankfurt/Main–Bern–New York–Paris, 1991. 218 o.)

A délnémet egyházi és világi képzőművészeti emlékek történeti ábrázolásainak magyar vonatkozásaira már korábban felhívták a figyelmet (*Tarsoly*, 1987–88., 3–4. o., *Huszár*, 1994. márc. 15., 21. o.). Ezért is nagy örömmel üdvözölhetjük az e témával foglalkozó monográfia megszületését, amely egy adott időhatáron belül igyekszik a teljesség igényével a szent kereszt dicsőséges beavatkozásának („e jelben győzől” – képtípust) tulajdonított csataképek feldolgozására és katalógusba vételére. A magyar hadtörténetesek számára a kötet annál is érdekesebb, mivel a kötet legnagyobb részét a 955. évi augsburgi, vagy a német szakirodalomban szokásos elnevezéssel Lech-mezei ütközet ábrázolásai teszik ki.

Az augsburgi ütközet ábrázolásának kedveltségét jórészt a népszerű Szt. Ulrich püspök alakja magyarázza. Persze tudjuk egykorú életírásából, hogy 955-ben a magyar ostrom idején Augsburg városában irányította és szervezte a védelmet. Az ütközetben biztosan nem vett részt, mégis, a képeken mindig így találkozunk vele. Az angyalok által a püspöknek átadott győzelemre segítő kereszt, a csatában a császár mellett lovagoló püspök mítosza először a XV. században alakul ki. A csatában részt vevő püspök Ulrich Sigmund Meisterlin 1456. évi krónikájában bukkan fel először, amit azután a

XVII–XVIII. századi prédikációs irodalom, kisnyomtatványok tovább népszerűsítnek.

A szerző kitér a képtípus népszerűségének az okaira is. Elfogadja a korábbi szakirodalom megállapítását, miszerint a török háborúk korában a pogány magyarok elleni győzelem felidézése, amely összekapcsolódott a Szentkereszt-, az Oltáriszentség-, a Mária- és a rózsafüzérszerteletével, jól érthető. E képeken sajátosan egyesültek a szentkultusz, az ellenreformáció új szellemű programjai a helyi patriotizmussal, történeti hagyományokkal. Az ábrázolások háttérében nem egyszer hispániai motívumok is felfedezhetők: Szt. Jakab aktív részvétele a clavigo-i ütközetben (844), amelyben a Matamoros szent segítségével győzték le az arabokat. E szemlélet magyarázza a magyarok ábrázolásának orientalizálódását, a török turbánok feltűnését. Az augsburgi csata képeinek értelmezésén túl betekintést nyerünk a másik két képtípus emlékeibe is: a Milvius-hídi Konstantin-csatának (312) és a lepantói tengeri győzelemnek (1571) emléket állító mennyezet-freskók programjába.

A kötetet záró katalógus az augsburgi csatának 20 XVIII. századi ábrázolását tartja számon, míg a fennmaradó 55 tétel 15 ütközet osztozik. Magyar szempontból ismét érdekes, hogy Szt. Rassónak köszönhetően egy 948. évi, ma-